

УДК 342.951:339.137.2+339.13.012.434 (477)

Невінглоvsька Ю. М.
**СУДОВИЙ ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ТА
ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ В УКРАЇНІ**

**JUDICIAL PROTECTION OF ECONOMIC COMPETITION AND
RESTRICTIONS OF MONOPOLISM IN UKRAINE**

У статті досліджено судовий захист економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні. На шляху переходу України до нових економічних інституцій виникла необхідність у створенні нових взаємовідносин між різними суб'єктами підприємницької діяльності. Світові стандарти вимагають потреби впровадження та постійного удосконалення механізму судового захисту економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні, що є основою механізму захисту та забезпечують відновлення порушених прав як підприємців, так і споживачів. На сьогодні в Україні відсутність реального планування у сфері економіки призводить до відсутності як такого виробництва, виникнення безробіття та інших негативних процесів у сфері економіки.

Судовий захист економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні є вузькоспеціалізованим напрямком, що базується на сукупності норм адміністративного, економічного, торгового, цивільного та господарського права з метою відновлення порушеного права, охорони й захисту порушених прав як підприємців, так і споживачів.

Ключові слова: публічне адміністрування, економічна конкуренція, підприємницька діяльність, судовий захист, монополізм, суб'єкти, адміністративне право.

The article examines the judicial protection of economic competition and the restriction of monopoly in Ukraine. On the way to Ukraine's transition to new economic institutions, there is a need to create new relationships between different business entities. International standards require the introduction and

continuous improvement of the mechanism of judicial protection of

economic competition and the restriction of monopoly in Ukraine, which is the basis of the protection mechanism and ensure the restoration of violated rights of both entrepreneurs and consumers. Today in Ukraine, the lack of real planning in the field of economy leads to the absence as such of production, unemployment and other negative processes in the economy.

Judicial protection of economic competition and restriction of monopoly in Ukraine is a narrowly specialized area based on a set of administrative, economic, commercial, civil and commercial law to restore the violated right, protection and defence of violated rights of both entrepreneurs and consumers.

Key words: *public administration, economic competition, business activity, judicial protection, monopoly, subjects, administrative law.*

Вступ. На шляху переходу України до нових економічних інституцій виникла необхідність у створенні нових взаємовідносин між різними суб'єктами підприємницької діяльності. Світові стандарти вимагають потреби впровадження та постійного удосконалення механізму судового захисту економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні, що є основою механізму захисту та забезпечують відновлення порушених прав як підприємців, так і споживачів. На сьогодні в Україні відсутність реального планування у сфері економіки призводить до відсутності як такого виробництва, виникнення безробіття та інших негативних процесів в сфері економіки.

В основу дослідження лягли роботи науковців з адміністративного права, а саме: Б. Авер'янова, Р. Алімова, О. Бандурки, О. Безпалової, Ю. Битяка, З. Борисенко, П. Волвенко, В. Галунька, В. Гаращука, І. Голосніченка, С. Гусарова, А. Іванищука, С. Ківалова, Л. Коваль, О. Когут, Т. Коломоєць, В. Колпакова, А. Комзюка, С. Кузьменка, О. Крупчан, І. Магновського, Б. Малишева, Р. Мельника, О. Наливайка, С. Онищенко, Т. Удалов, І. Полякова, Ю. Притики, В. Сердюк, А. Стрижак, Г. Христова, Д. Хорошковської тощо.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб дослідити судовий захист економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні.

Результати дослідження. Конституцією визначено, що правом на судовий захист наділений кожен громадянин нашої держави незалежно від

віку (ст.55). Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не дозволяється. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Судові рішення ухвалюються судами [1]. Відповідна система захисту прав та інтересів особи забезпечує правовий механізму регулювання різних інститутів альтернативного вирішення, як-то спорів або порушеного права, і саме запровадження і захист конкурентних відносин є одним із пріоритетів держави.

Щодо антимонопольного законодавства в Україні захист інтересів різних суб'єктів від зловживання недобросовісною конкуренцією покладено у своїй більшості на Антимонопольний комітет України, що на нашу думку, є суперечливим, оскільки може викликати недоброчесні зловживання відповідних посадових осіб. Законодавець чітко передбачив, що саме держава здійснює антимонопольно-конкурентну політику та сприяє розвитку змагальності у сфері господарювання на основі загальнодержавних програм, що затверджуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України. Ця політика у сфері економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності та захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції здійснюється уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

Органам державної влади та органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам забороняється ухвалювати акти та вчиняти дії, які усувають конкуренцію або необґрунтовано сприяють окремим конкурентам у підприємницькій діяльності чи запроваджують обмеження на ринку, не передбачене законодавством. Законом можуть бути встановлені винятки з цього правила з метою забезпечення національної безпеки, оборони чи інших загальносуспільних інтересів [2]. Однак у державі саме суд є одним із важливих складових елементів системи державної влади. При цьому хоча він і наділений власними, гарантуючими самостійність і незалежність повноваженнями, цей орган функціонує в

тісній взаємодії з іншими гілками державної влади і в процесі свого утворення та реалізації постає як невід'ємний компонент єдиного цілого [3, с.353-354]. Як зазначив В. Бандурка, саме органам судової влади належить передове та найбільш відповідальне місце в охороні прав і свобод громадян [4, с. 5].

Що ж до зловживань монопольним (домінантним) становищем на ринку, то вони визначаються такими чинниками, як: 1) встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б установити за умов існування значної конкуренції на ринку; 2) застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин; 3) зумовлення укладання угод ухваленням суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; 4) обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям; 5) часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання; 6) суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин; 7) створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання [5].

Саме тому в разі визначення на думку учасників господарської діяльності спірного рішення, винесеного Антимонопольним комітетом України, воно може бути оскаржено до господарського суду, який має вузьку спеціалізацію та фундаментальні основи діяльності якого базуються на нормах адміністративного права. Погоджуємось з точкою зору Л. Стратієнко, що господарські суди, маючи адміністративну природу, відіграють значну роль у державі, від їх діяльності залежить економічне благополуччя України, її позиції у внутрішній і зовнішній торгівлі, сприяють покращенню підприємницького клімату на території країни, оскільки надають впевненості підприємствам, організаціям тощо, які тільки-но розпочали комерційну діяльність на території України.

Господарські суди забезпечують здорову конкуренцію між

учасниками тієї чи іншої ринкової сфери, є запорукою якісного залучення іноземного капіталу для розвитку держави, виступають у ролі стабілізатора економіки та забезпечують законність правових відносин між суб'єктами господарювання [6]. Учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників. Захист прав суб'єктів підприємницької діяльності регулюється нормами цивільного і господарського права.

Згідно з нормами господарського права законодавець чітко визначив коло судів, які можуть розглядати такі рішення. Так, рішення Антимонопольного комітету України, адміністративної колегії Антимонопольного комітету України та державного уповноваженого Антимонопольного комітету України оскаржуються до господарського суду міста Києва. Рішення адміністративної колегії територіального відділення Антимонопольного комітету України оскаржуються до господарських судів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя. Також законодавець уповноважив Господарський суд запитом Антимонопольного комітету України повідомляти Антимонопольний комітет України про судові справи, що вирішуються на підставі законодавства про захист економічної конкуренції [2]. Передбачено, що господарсько-правова відповідальність базується на принципах, згідно з якими потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі; сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань практично; у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції.

Також слід зазначити, що через суд здійснюється застосування примусового виконання рішень Антимонопольного комітету України, як наприклад, щодо застосування штрафів та пені, нарахованої на несплачену суму штрафу. Окрім того законом передбачено, що державний

уповноважений Антимонопольного комітету України, голова територіального відділення Антимонопольного комітету України чи уповноважені ними працівники Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень мають право знайомитися з матеріалами цих справ та отримувати копії документів. Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення мають право вступити у справу як треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, якщо рішення може вплинути на їх права та обов'язки при здійсненні державного контролю щодо захисту економічної конкуренції.

Відповідно до статті 218 Господарського кодексу підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання. Учасник господарських відносин відповідає за невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання чи порушення правил здійснення господарської діяльності, якщо не доведе, що ним вжито всіх залежних від нього заходів для недопущення господарського правопорушення. У разі якщо інше не передбачено законом або договором, суб'єкт господарювання за порушення господарського зобов'язання несе господарсько-правову відповідальність, якщо не доведе, що належне виконання зобов'язання виявилось неможливим унаслідок дії непереборної сили, тобто надзвичайних і невідворотних обставин за даних умов здійснення господарської діяльності. Не вважаються такими обставинами, зокрема, порушення зобов'язань контрагентами правопорушника, відсутність на ринку потрібних для виконання зобов'язання товарів, відсутність у боржника необхідних коштів [2].

Окрім того, суб'єкти господарювання має право оскаржити до суду рішення будь-якого органу державної влади або органу місцевого самоврядування щодо застосування до нього адміністративно-господарських санкцій. У разі ухвалення органом державної влади або органом місцевого самоврядування акта, що не відповідає законодавству й порушує права чи законні інтереси суб'єкта господарювання, останній має право звернутися до суду із заявою про визнання такого акта недійсним.

Зазвичай на практиці названа вище категорія справ потребує ретельного вивчення та дослідження доказової бази, що потребує значного часу розгляду цих справ, окрім того у сфері економічної діяльності

відсутній чітко визначений закон, а чинні досить часто суперечать один одному.

Висновки. Таким чином, на нашу думку, судовий захист економічної конкуренції та обмеження монополізму в Україні є вузькоспеціалізованим напрямком, що базується на сукупності норм адміністративного, економічного, торгового, цивільного та господарського права з метою відновлення порушеного права, охорони й захисту порушених прав як підприємців, так і споживачів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості *Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України. URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Государственное управление: основы теории и организации / под ред. В. Козбаненко. Москва.: Статут, 2000. 912 с.
4. Судебные и правоохранительные органы Украины: учебник / под ред. проф. А.М. Бандурки. Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. 350 с.
5. Обмеження монополізму та захист економічної конкуренції за законодавством України. URL. https://minjust.gov.ua/m/str_3815
6. Стратієнко Л.В. Адміністративно-правові засади організації та функціонування господарських судів України. Автореф. на здобут.канд.юр.наук.12.00.07.Київ. 2013. 20 с.
7. Про Антимонопольний комітет України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>